

Lidwoord en zelfstandig naamwoord algemeen

Lidwoord en zelfstandig naamwoord algemeen

Wat?

Voor verwijzingen naar mensen, dieren en dingen gebruik je in het Nederlands onder meer zelfstandige naamwoorden zoals *jongen*, *kat*, *kattenmand* of eigennamen zoals *Joost*, *Nera*.

Een zelfstandig naamwoord kan voorkomen met verschillende lidwoorden of zonder een lidwoord: *de jongen*, *het meisje*, *een kind* en *kinderen*.

Het Nederlands kent één lidwoord voor het onbepaald zelfstandig naamwoord, enkelvoud: *een kip*, *een kuiken*, /ən kip/, /ən kuiken/. In het meervoud van onbepaalde zelfstandige naamwoorden heeft het Nederlands geen lidwoord: *mensen*, *dieren*, *dingen*. Verder krijgen niet-telbare zelfstandige naamwoorden in algemene zin ook geen lidwoord. Vergelijk *Er komt water uit de kraan* met *Het water voor Amsterdam komt uit de duinen*.

Voor een bepaald zelfstandig naamwoord¹ kent het Nederlands twee lidwoorden: *de kip* en *het kuiken*. *De* is het frequentste lidwoord. Daarom kun je zeggen: 'De meeste zelfstandige naamwoorden zijn *de*-woorden; alle *het*-woorden moet de anderstalige leren!' Het bepaald lidwoord voor meervoud is *de*: *de kippen*.

De lidwoorden *een*, *de* en *het*, die je uitsprekt als /ən², /də/ en /ət/, staan vóór het zelfstandig naamwoord. Bij het uitspreken van lidwoord+zelfstandig naamwoord valt de klemtoon op het zelfstandig naamwoord, niet op het lidwoord: /dəkat/.³

In het Nederlands krijgen *eigennamen*⁴ (meestal) geen lidwoord. Ze zijn taalgebonden en voor moedertaalsprekers duidelijk genoeg om te weten of het een jongensnaam dan wel een meisjesnaam is: *Daan*, *Lukas*, *Toos*, *Renske*. Ook de verwijzingen *hij* en *zij* zijn doorzichtig genoeg.

Waarom?

Kijken we naar andere talen, dan zien we dat sommige talen helemaal geen lidwoorden kennen, zoals het Turks, of slechts één bepaald lidwoord, zoals het Engels. Soms kent een taal een andere volgorde: zelfstandig naamwoord+lidwoord, zoals het Zweeds.

¹ Het woordenboek onderscheidt *het*-onzijdig en *de*-mannelijk/vrouwelijk is voornamelijk grammaticaal van aard en niet semantisch. In het Zuid-Nederlands (Vlaams) doet het onderscheid mannelijk/vrouwelijk bij *de*-woorden er meer toe.

² Tussen / / staat de uitspraak. Het symbool ə geeft de stomme e weer.

³ De vetgedrukte letters geven de beklemtoonde klankgreep aan.

⁴ Denk hierbij aan sommige winkelnamen (*De Hema*) of landennamen (*De Libanon*, *De Verenigde Staten*).

Lidwoord en zelfstandig naamwoord algemeen

In het algemeen dient u zich te realiseren, dat de structuur van het Nederlands moeilijk kan zijn voor de anderstalige leerder en dat *interferentie* (=invloed) van de moedertaal de verwerving, hier van lidwoorden, extra bemoeilijken kan. Bovendien is het zo, dat veel anderstaligen de Nederlandse lidwoorden in eerste instantie niet horen, omdat deze onbeklemtoond zijn en daardoor niet opvallen in een zin.

Het is belangrijk om de juiste lidwoorden te kennen bij de zelfstandige naamwoorden, want dit onderscheid tussen *de*-woorden en *het*-woorden speelt ook een rol bij:

- het verbuigen van het bijvoeglijk naamwoord:
 - *de grote deur* – *een grote deur*
 - *het grote huis* – *een groot huis*
- het betrekkelijk voornaamwoord: *het boek dat- de jongen die*
- het aanwijzend voornaamwoord: *deze* en *die* bij *de*-woorden; *dit* en *dat* bij *het*-woorden
- *welke* en *onze* bij *de*-woorden; *welk* en *ons* bij *het*-woorden

Eigennamen

Veel beginnende leerders van het Nederlands en vooral beginnende lezers in het Nederlands zijn onbekend met eigennamen in teksten en vooral leesboekjes. Hoewel die namen makkelijk te lezen zijn (*Daan, Roos*) is het voor veel anderstaligen volstrekt onduidelijk of het een eigenaam is, en zo ja, of de naam nu naar een jongen of een meisje verwijst.

NT2-stadia

Als we kijken naar de manier waarop tweedetaalleerders (=Nt2-leerders) de Nederlandse lidwoorden en zelfstandig naamwoorden verwerven, dan onderkennen we verschillende stadia in het Nederlands taalgebruik.

- 1 De Nt2-leerder gebruikt geen lidwoorden, alleen zelfstandige naamwoorden: *man pad lopen* (=de man loopt op het pad).
- 2 De Nt2-leerder gebruikt voornamelijk één+zelfstandig naamwoord: *één huis*; en *die*+zelfstandig naamwoord: *die man die huis lopen* (=de man loopt naar het huis). Het telwoord *een* heeft hier de betekenis van het onbepaalde lidwoord en *die* heeft de betekenis van het bepaalde lidwoord *de* of *het*. Verder kan de Nt2-leerder ook een lidwoord gebruiken bij zelfstandige naamwoorden, onbepaald meervoud: *een huizen*.

Lidwoord en zelfstandig naamwoord algemeen

3 De Nt2-leerder gebruikt het lidwoord *een* meestal correct en spreekt het correct uit: /ən/. De Nt2-leerder gebruikt voornamelijk *de*+zelfstandig naamwoord: *de man loopt naar de huis*; *het* komt af en toe correct en incorrect voor.

4 De Nt2-leerder gebruikt de juiste (uitspraak van de) lidwoorden bij de frequente *de*-woorden en *het*-woorden en gebruikt geen lidwoorden waar die niet horen (niet-telbare zelfstandige naamwoorden als *water* of *zand*).

Stadium 1 en 2 markeren de beginnende leerder. Stadium 3 markeert de half-gevorderde. Door *interferentie* van de moedertaal kan een leerder langer in een stadium blijven hangen. Stadium 4 markeert de gevorderde spreker.

Let u eens op het mondelinge taalgebruik van het anderstalige kind. Welke lidwoorden gebruikt het al correct? Welke nog niet?

Leerstoflijn lidwoord

groep	een	twee	drie	vier
een (enkelvoud, meervoud)	✓	✓	–	–
de, het (bepaald, enkelvoud)	✓	✓	✓	✓
de (meervoud)	✓	✓	–	–
regel 1 De meeste woorden zijn de-woorden	–	–	✓	–
regel 2 Verkleinwoorden zijn het-woorden	–	–	✓	–
regel 3 De windrichtingen zijn het-woorden	–	–	–	✓
regel 4 De meeste metalen en stoffen zijn het-woorden	–	–	–	✓
eigennamen	–	✓	✓	✓

Lidwoord en zelfstandig naamwoord groep 1 en 2

1 Leerkracht doet voor:
de beer

2 Kinderen spiegelen de juf

3 Thematafel
Sinterklaas

4 Kaartjes

5 Het-voorwerpen stickeren

6 Het bed stickeren

de, het (bepaald lidwoord, enkelvoud) groep 1 en 2

Hoe aan te bieden?

Introductie *de* (bepaald lidwoord, enkelvoud)

■ U noemt allerlei *de*-voorwerpen⁵ op die in de klas te zien zijn, zoals *de deur, de tafel, de stoel*, terwijl u steeds twee vingers laat zien: de duim voor het lidwoord en de wijsvinger voor het zelfstandig naamwoord (zie afbeelding 1). Denkt u ook aan de klemtoon. Laat de kinderen meezeggen en meedoen: 'Luister goed', 'Doe maar mee.' en 'Zeg maar na'. De kinderen spiegelen uw vingers (zie afbeelding 2). Zo wennen de kinderen aan het lidwoord voor het zelfstandig naamwoord.

■ Vervolgens legt u bij de aandachts- of thematafel waarop allerlei voorwerpen rondom een thema liggen, alle voorwerpen met het lidwoord *de* aan één kant op een bruine ondergrond. U benoemt deze weer en gebruikt hierbij wederom de duim en de wijsvinger. Laat kinderen steeds meezeggen en meedoen.

Introductie *het* (bepaald lidwoord, enkelvoud)

■ Plak voorafgaand aan de komst van de kinderen grote rode stickers op *het*-voorwerpen⁶ in uw klas: *het raam, het glas, het kopje, het boek, het plafond* (als u erbij kunt), *het kozijn* (eventueel), *het affiche* en als laatste in uw haar.

■ Misschien zien de kinderen sommige stickers al. Anders vraagt u of ze goed willen kijken: 'Waar zien jullie rode stickers?' De kinderen zoeken. Hierna noemt u al deze *het*-woorden op. Denkt u aan het onbeklemtoonde *het* /ət/ en aan het gebruik van de duim en de wijsvinger. Alleen beweegt u nu de duim heen en weer. Laat de kinderen weer meezeggen en meedoen: 'Luister goed', 'Doe maar mee' en 'Zeg maar na': '*t Raam, 't glas, 't kopje, 't boek.*' Enzovoort.

■ Bij voorwerpen rondom een thema op een aandachtstafel of thematafel legt u eerst alle *de*-voorwerpen aan één kant en dan benoemt u deze weer zoals hierboven beschreven is.

■ Pak vervolgens een mooi lint waarmee u een afscheiding maakt en leg daarna alle voorwerpen met het lidwoord *het* aan de andere kant (zie afbeelding 3). Benoem ook deze voorwerpen en gebruik uw vingers. Laat kinderen wederom meezeggen en meedoen: 'Luister goed', 'Doe maar mee.' en 'Zeg maar na'. Eventueel legt u twee kaartjes, *de* en *et*,⁷ erbij (zie afbeelding 4).

⁵ Dat zijn voorwerpen met het lidwoord *de*.

⁶ Dat zijn voorwerpen met het lidwoord *het*.

⁷ De *stomme e* of *gjuo* geven we weer met /ə/. Klanken geven we aan met de kleur roze. Zie de *Inleiding* voor een beschrijving van de *Kleurengrammatica*. Zie *cd-rom*.

- Plak dan samen met de kinderen rode stickers op de *het*-voorwerpen (zie afbeeldingen 5 en 6) en benoem de *het*-voorwerpen nog een keer.

Hoe te oefenen?

- **TweePraat** (in tweetallen) Kinderen om de beurt bij een thematafel alle *de*-voorwerpen (zonder sticker) aan laten wijzen en hun vingers erbij laten gebruiken. Hetzelfde kunt u laten doen met de *het*-voorwerpen (zie afbeelding 7). Denkt u eraan dat ze dan de duim bewegen.
- **Tweetal Coach** (in tweetallen) Kinderen om de beurt alle *de*-voorwerpen en *het*-voorwerpen rondom een thema bij elkaar laten zoeken (als ze door elkaar zijn gezet) en laten benoemen met gebruik van de vingers. Het ene kind benoemt, het andere kind geeft feedback. De duim omhoog: 'Het is goed'; duim omlaag: 'Het is niet goed.' Daarna van rol laten wisselen.
- **TweePraat** (in tweetallen) Kinderen om de beurt de *de*-voorwerpen en de *het*-voorwerpen op laten noemen met het gebruik van de vingers (zie afbeelding 8).
- **Wat Is Weg?** (in tweetallen) Eén kind kijkt naar de thematafel; het andere kind neemt iets weg. Het eerste kind moet benoemen welk voorwerp weg is. Altijd de vingers erbij laten gebruiken. Daarna de kinderen van rol laten wisselen. Het eerste kind neemt nu iets weg.
- **TweePraat** (in tweetallen) De kinderen kijken eerst goed naar de *het*-voorwerpen. Dan benoemen ze om de beurt de *het*-voorwerpen. De kinderen draaien zich om, met de rug naar de voorwerpen toe. 'Hoeveel *het*-woorden kunnen jullie nu opnoemen? Noem die woorden maar om de beurt op.' U vraagt willekeurig aan een aantal kinderen welke *het*-voorwerpen ze zich herinneren.

7 Detail thematafel winter

8 TweePraat

Verder verloop

- Vanaf nu kunt u alle nieuwe themawoorden onderverdelen in *de*-woorden en *het*-woorden. De rode sticker plakt u samen met de kinderen op de *het*-voorwerpen. Doordat de themawoorden een tijdlang in de belangstelling staan, blijven de *het*-woorden thematisch geordend en visueel steeds zichtbaar.
- **Het-woordendoos** Een doos met afbeeldingen van *het*-voorwerpen die de kinderen zelf opvallen en/of meenemen (zie afbeelding 9). Aan het eind van de week opent u de doos en benoemt de afbeeldingen nog een keer (met vingers).
- **TweePraat** (in tweetallen) De kinderen benoemen om de beurt een afbeelding uit de **Het-woordendoos** en gebruiken hun vingers hierbij.
- Aan het eind van een periode waarin één thema centraal staat, moeten de kinderen alle afbeeldingen met *het* als lidwoord kennen.

Boodschappenlijstje

- Grote en kleine rode stickervellen
- Een breed lint
- Een schoendoos met deksel⁸ met het woord *at* (in het roze) erop en gleuf
- Twee kaartjes: /da/ en /ət/ (zie cd-rom, *Afdrukken, Lidwoord*)

9 Het-woordendoos

⁸ Het liefst een schoendoos bekleed met geel/bruin gestreept papier. Geel vanwege de verwijzing naar mensen; bruin vanwege de verwijzing naar dieren en voorwerpen. Zie de *Inleiding* voor een beschrijving van de *Kleurengrammatica*.